

ATASÖZLERİNİN DEĞİŞİK KÜLTÜR VE DİLLERİ ANLAMADAKİ ROLÜ

Gülden TÛM*

ÖZET

Toplumun edebiyatı, felsefesi, sanatı, kültürü, düşünceleri, âdet ve gelenekleri dil ile bir bağlılık içinde olduğundan dil toplumdan ve kültürden ayrı tutulamaz. Bu değerlerin başka kültürler tarafından öğrenilmesi ya da gelecek nesillere aktarılması bir bildirmeyle gerçekleşir ki bunu da ancak dil başarır. Kültürler arası bilinçlenmenin de oluşmasına yardımcı olan dil, yabancı dil olarak öğrenildiği zaman da büyük önem taşır çünkü dil toplumu oluşturan değerlerin taşıyıcısıdır. Farklı dilleri konuşan yabancı Erasmus öğrencileri eğitim almaya üzere eğitimlerinin bir bölümünü Türk üniversitelerinde tamamlamaktadırlar. Bu öğrenciler bir taraftan eğitimlerine devam ederken diğer taraftan da yabancı dil olarak Türkçe dersi almaktadırlar. Türkçe ders alırken gerek söylemlerinde gerekse yazdıkları metinlerde belirgin şekilde tümceleri yanlış yazdıkları gözlemlenmektedir. Bunun nedenleri kendi ana dillerinin farklı aileden olması, alfabedeki seslerin farklılık göstermesi ve tümce dizilişlerinin farklı olması mı yoksa dilin kültürel öğelerine müfredatta yeterince yer verilmemesi midir?

Bu çalışmada, atasözlerinin eğitim ve öğretim sürecinde özellikle iletişim kurma aşamasında önemli olduğu gerçeğinden yola çıkılarak atasözlerinin önemi, kültürü anlamadaki rolü, kültürlerle göre değişimi a) öğrenci ve b) öğretici açısından vurgulanmak istenmiştir. Bir anlamda Türk atasözlerinin dil açısından zenginliğine ve diğer dillerle olan benzerliğine ya da farklılığına dikkat çekilirken bunların ders kitaplarında daha çok yer alması gerekliliği amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atasözleri, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, müfredat, kültürel değerler, Erasmus.

* Yrd. Doç. Dr. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi
[guldentum@gmail.com](mailto:gulentum@gmail.com)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

**THE ROLE OF PROVERBS ON UNDERSTANDING
DIFFERENT CULTURES AND LANGUAGES****ABSTRACT**

Literature, philosophy, art, culture, thoughts, traditions, and values are important components taking part in any language and are hardly separated from the language. Besides, language is one of the important devices to transfer all these values from generation to generation and from culture to culture. Especially, when any language is learnt as a foreign language, it plays an important role to strengthen or to establish cultural awareness. Erasmus students, speaking different languages continue their education for one term or academic year in Turkiye. During their education, they also take Turkish lessons to learn culture and language. While learning Turkish, they have difficulties to produce Turkish structure as it has linguistic differences. Thus, the main question of this study is that if their difficulty with learning Turkish comes from the differences in the language families or the lack of cultural components in curriculum for language courses.

In this study, it is aimed at a) sorting out how Erasmus students become aware of cultural values; how they perceive the linguistic differences; if they could make comparisons with their native language and Turkish language; and b) preparing a new curriculum to integrate proverbs, sayings and cultural values in the Turkish course books.

Key Words: Proverbs, learning Turkish as a foreign language, curriculum, cultural values, Erasmus.

Giriş

İnsanlar günlük yaşamda kendilerini daha iyi ifade edebilmek amacıyla sık sık deyim ve atasözlerinden yararlanır. Atasözleri anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiğı gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, zl, kalıplaşmış sözlerdir (www.tdk.gov). Atasözü sağduyuya dayalı gerçekleri ifade eden, iyi bilinen ve tekrar

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

edilen somut ve kısa sözceler olup metaforik olarak geleneksel görüşleri, ahlaki değerleri, gerçekleri ve akli ifade eden halk bilimin nesilden nesile aktarılan sözceleri olarak bazı gerçekleri ve bildik deneyimleri çarpıcı şekilde ifade eder (Webster's New World Dictionary, 1972: 1144). Aksan'a (1996: 34) göre ise atasözü bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir. Dolayısıyla günlük yaşamımızda sıkça yer alması olağan olan deyim ya da atasözlerinin birinci derecede önemi, özellikle öğrencilerin yabancı dili ileri düzeyde kullanmalarıyla ortaya çıkmaktadır. Johnson-Laird (1993: vii-x) ise atasözlerinin dildeki kullanımını 'Belirli olayları ifade ederken deyim ya da atasözlerinden yararlanmadan konuşmak zordur' şeklinde ifade etmektedir. Bu durum, hiç şüphesiz atasözlerinin kişinin kullandığı dilde yetkin olması düzeyiyle ifade edilebilir (McDevitt, 1993: 4).

Atasözleri dilleri güzelleştiren ve bireysel olarak dünya dillerine belirtken bir biçem sağlayan zenginlikler olmalarına rağmen bu alanda yapılan çalışma sayısı son derece azdır (Gökdayı, 2008; Martı, 2009). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de bu tür bir çalışmaya rastlanmamıştır. Hâlbuki atasözleriyle bezenmiş diller öğrencilerin öğrendikleri dilin kültürel güzelliklerini ve kendine has özelliklerini görmesini sağlar. Bir anlamda atasözleri, deyimler ya da kalıp sözler dilde çok önemli yer tutmakta yabancı dil öğreniminde de anadilindeki kadar önem taşımaktadır. Kültürleri daha iyi tanımak ve somut sonuçlara varmak için diller arasında atasözleriyle ilgili karşılaştırılmalı çalışmalar yapılmıştır. Ancak yabancı dil öğreniminde atasözlerini yaygın kullanmak ve müfredata koymakla ilgili olarak ciddi teşebbüsler olmamıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar karşılaştırmalı olarak anlambilimsel düzeye dayanmakta, atasözlerinin hangi durumlarda kullanılacağına açıklanması üzerine bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Günümüzde ise Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin verilen her durum karşısında sadece dilbilgisi kurallarını uygulamak yerine, günlük yaşam içerisinde doğal kullanımı olan atasözlerini de öğrenme ihtiyacı vardır. Dolayısıyla, dilbirimlerinin bir alt birimi olan bu sözcelerin günlük yaşamda kullanılması durumunda, iletişimlerini daha kalıcı kurabilecekleri gerçeğinden yola çıkarak araştırmalar yapma ihtiyacı vardır.

Bu çalışmada, atasözlerinin eğitim ve öğretim sürecinde yeterince yer almaması gerçeğinden yola çıkılmış ve bu doğrultuda atasözlerinin önemi, kültürel rolü, kültürlere göre değişimi a) öğrenci ve b) öğretici açısından vurgulanmak istenmiştir. Bir anlamda Türk atasözlerinin dil açısından zenginliğine ve diğer dillerle olan benzerliğine ya da farklılığına dikkat çekilmek istenmiştir. Hiç şüphesiz, dilbilimsel açıdan değişik dillerdeki atasözlerinin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

incelenmesi diğer bilimsel çalışmalarla desteklenmelidir. Bu yönüyle karşılaştırmalı bir çalışma olsa da bu çalışmayla kültürler arası iletişimi gerçekleştirebilmek amacıyla gerek Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten öğreticilerin gerekse Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmek isteyen öğrencilerin atasözlerinin dilde kullanımının öneminden haberdar olup olmadıkları ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bir başka deyişle, bu çalışma yabancı öğrencilerin kendi atasözlerinin kavramsal ve yapısal özellikleri ile Türk atasözlerinin kavramsal ve yapısal özelliklerini anlamalarını sağlamak, Türkçe atasözlerini ne dereceye kadar anlayıp anlamadıklarını incelemek üzere yapılmıştır. Yabancı ğrencilerin kendi dillerinde de var olan atasözleriyle Türk atasözleri arasında benzerliklerin ve farklılıkların ortaya çıkarılarak şimdiye kadar yabancı dil öğreniminde çok fazla yer bulmamış atasözlerinin müfredata konulup konulamayacağı konusunda dikkat çekmek amacıyla aşağdaki dört farklı soruya cevap aranmıştır:

- *Atasözleri dil öğreniminde niçin önemlidir?*
- *Atasözünün diğer kültürleri anlamadaki önemi nedir?*
- *Atasözünün yabancı dil ğrenimindeki önemi nedir?*
- *Atasözlerinin görevi nedir?*

Atasözlerinin Dil ğrenimindeki nemi

Atasözleri, kimi tasniflerde yargı bildirmeyen ve yüklemini olmayan örnekler olarak verilse de, çoğunlukla tümcelerden oluşur (Altun, 2004: 80). Altun tümceyi genellikle en az bir yüklemeden oluşan ve yargı bildiren kelimeler dizisi olarak tanımlamakta ve kelimelerin çoğunlukla daha küçük yapılar halinde bir üst yapı oluşturan kelime grupları olduğunu ifade etmektedir. Bir başka deyişle, Atasözleri de bir tümce biçiminde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelen, fıkraya benzer fakat konuşma sırasında yeri gelmeden söylenemez sözceler olarak ifade edilmektedir (Aksan, 1990).

Bu durumda, atasözleri ile ilgili bilgiler dilbilimsel analizlere dayalı olmasa da temelde dilin önemli parçalarıdır. Atasözleri de Wray ve Perkins'in (2000) ifade ettiği gibi kısa yollar olarak konuşmacıya kolaylık sağlamaktadır. Kısa şekilde ifade edilen kalıplaşmış sözceler yoluyla dil birimlerinin doğru kullanılması kolaylaştığından atasözleri dilin iyi irdelenmesi ve anlaşılması açısından önemli unsurlardır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Atasözünün Diğer Kültürleri Anlamadaki Önemi

Atalarımızdan günümüze kadar ulaşan, belirli bir yargı içeren, söyleyeni belli olmayan düz konuşma içinde kullanılan atasözleri farklı kültürlerin mizahı, dilin kültürel ve tarihi geçmişi ve yapısı hakkında bilgi verirler. Bir başka anlatımla, temelde edebi, kültürel ve sosyal içerikleri kapsamı bakımından kültürel bir ayrımsamadır. Bu ayrımsama ekinde neyin önemli ve kültürel alışkanlıklarda neyin öncelikli olduğunun bir göstergesidir. Martı (2009: 105-106) bilim adamlarının, atasözlerine verilen önemin toplumdaki topluma değişebileceğini ve İngilizce konuşanların bu tür sözleri basmakalıp bulacağını ifade ettiklerini belirtmiş olsa da, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin öğrendikleri yabancı dilin sadece dil bilgisi yapılarıyla değil aynı zamanda kültürüyle de ayrılmaz bir bütün olduğunu fark ettikleri de bilinen gerçeklerdendir. Gökdayı (2008: 95) da bu sözlerin toplumun inanç, gelenek, görenek ve yaşamına ışık tuttuğunu ve belirli durumlarda iletişim kurmayı kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Aksan'a (1995: 67) göre sadece atasözleri değil kimi zaman dildeki bir sözcük bile ulusun inançları, gelenekleri, bireylerin kendi aralarındaki davranış ve ilişkileri, maddi ve manevi kültürü üzerinde fikir verebilir. Özellikle günlük yaşam içerisinde dilin bir bütün olarak öğrenilmesi dilin konuşucularıyla öğrencileri arasındaki iletişim köprüsünün güçlü atılmasını sağlar (Secord ve Wiig, 1993).

Atasözünün Yabancı Dil Öğrenimindeki Önemi

Atasözleri değişik zamanlarda genel gerçekleri yansıttıklarından evrenseldirler. Herhangi bir dildeki atasözü deneyim, ekin ve konuşucuların doğal ortamlarda kullandıkları yolları gösterir. Belirli bir bölgede kullanılan dil(ler)in tematik olarak yaygın atasözleri olması doğaldır. Hatta bazen edebi ifadeler de bölgesel anlamda yaygın olabilir (Elkılıç, 2008: 27). Ülkenin coğrafyasının yerleşenleri ve tarihi üzerinde de etkisi olabilir çünkü hem coğrafi hem de tarihi gerçekler insanları ve kullandıkları dilleri etkileyebilirler. Benzer şekilde atasözleri de ortak temaları paylaşırken farklı dillerin ifadelerinde de yansıma gösterir. Böylece ülkelerin farklı dilleri insanların ortak yaşamıyla ilgili algılamalarında ve yaşamlarında benzerlik ve/ya ortaklık gösterecektir.

Atasözlerinin hangi durumlarda kullanıldığı ve ne tür bir işlevi olduğu dünya dilleri öğrencileri açısından çok önemlidir (Martı, 2009: 112). Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken bu sözcelerin doğru kullanımı öğrencilerin gerek yabancı dil öğrenimini gerekse rahat iletişim kurmalarını sağlamakta ve ne demek istediklerini algılamayı kolaylaştırmaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Atasözlerinin Görevi

Ülkelerin dilleri insanların ortak yaşamıyla ilgili algılamalarında ve yaşamlarında benzerlik veya ortaklık gösterir. Dünya dilleri öğrencilerine diğer yabancı dilleri öğretirken sık sık atasözlerini ders aracı olarak kullanmak çok uluslu sınıflarda birleştirici bir görev üstlenmektedir (Townsend Hall, 2006).

Atasözlerini derste kullanma tekniğiyle farklı ülkelerden gelen Erasmus ğrencileri de dillerindeki benzerlik ile ayrılıkları fark ederek birbirleriyle iletişim kurmada daha başarılı olmaktadır. Öğrenciler atasözlerinin değerlerini öğrenirken aynı zamanda da atasözleri ve özdeyişlerin içerisinde belirli kültürel öğelerin de bulunduğunu fark etmektedirler. Böylece ğrenciler diller ve kültürler arasındaki temel ilişkiyi fark etme ile kültürde ne tür alışkanlıklar ve neyin daha önemli olduğu hakkında bir ayırısama göstermektedirler. Bazı durumlarda ise farklılığın yanı sıra kendi dillerinde atasözlerinin karşılığının olmaması da ayırısamasına ve kültürel normları anlamasına yardımcı olmaktadır. Bu ayırısama durumunda da şüphesiz hedef dildeki önemli öğeleri bilişsel düzeyde depolayarak iletişim kurmada daha kalıcı bilgileri aktarma sürecine girmektedirler. Bu bilişsel ayırısama çoğunlukla öğrencilerin hedef dili çok etkin şekilde kullanmalarıyla sonuçlanmaktadır.

Aşağıda verilen rnekler (Atasözü ve deyim) değişik dil ve kültürlerdeki atasözleri ve deyimlerin benzerlik, farklılık ya da diğer dillerde var olup olmadıklarını ortaya koymaktadır.

1. Türkçe : A ayı oynamaz.

Almanca : Ein hungeriger Br tanzt nicht. (A insan iyi düşünemez.)

eke : Karşılığı yok.

Fransızca : Ventre affam n' a pas d'oreilles. (A midenin kulağı yok)

Hollandaca : Karşılığı yok.

Lehçe : Karşılığı yok.

Litvanca : 1. Ar alkanas žvris, ar vyras nedagrs - tas pats. (A hayvan ile yeteri kadar içmeyen erkek aymıdır.)
2. Ir şuo alkanas neloja. (A köpek havlamaz.)

Macarca : res hord jobban kong. (Boş fii daha çok ses çıkarır.)

Slovakça : 1. Keď je niekto hladn, tak nebude ani tancovať- (Eđer birisi açsa dans edemez.)
2. Jeden potrebujem na pracu jedlo,aby nieo urobil. (A kuş temez.)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

2. Türkçe	: Bir taşla iki kuş vurmak.
Almanca	: Mit einem Stein zwei Vögel treffen (Türkçesiyle aynı)
Çekçe	: Zabít 2 mouchy jednou ranou. Tek vuruşta 2 sineği öldürmek.
Hollondaca	: Twee vliegen in één klap slaan. (Tek hamlede iki sinek öldürmek./Bir sineklikle iki sinek öldürmek.)
Lehçe	: Upiec dwie pieczenie na jednym ogniu. (İki rostoyu tek közde pişirmek.)
Litvanca	: Vienu šūviu nušauti du zuikius. (Bir kartuşla iki tavşan vurmak.)
Macarca	: Két legyet üt egy csapásra. (İki sineği bir vuruşta öldürür.)
Slovakça	: Zabit' dvoch vtákov jednou skalou. (Bir atışta iki kuş vurmak.)

Yukarıdaki örneklerden de görüleceği gibi atasözleri ve deyimler kültürlerin eğilimlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla da dil öğretiminde kültürel öğelerle bütünleştirildiğinde dilin kullanımını ve kültürün anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Her ne kadar bu öğrenciler için atasözlerini ya da deyimleri öğrenmek zor olsa da, günlük yaşamdaki sık kullanımı ve varlığı ele alındığında bu sözlerin de müfredatta ve dil öğretim araçlarında yerlerini alması kaçınılmaz görünmektedir. Hiç şüphesiz öğrencilere dil kullanımında tüm atasözlerini öğretmek zor olsa da, onları cesaretlendirmek için sadece dilbilgisel yapıların değil her dilin kendine özgü zenginliklerinin de beraberinde verilebilmesi bildirişimin gerçekleşmesinde önemlidir (Tuğlacı, 1987). Bu da ancak değişik dillerde var olan atasözleriyle ilgili karşılaştırma yapılarak verilebilir.

Bu uygulamada, Erasmus öğrencilerine yukarıdaki örnekler İngilizce karşılıklarıyla verilerek kendilerinden Türkçe atasözlerinin kendi dillerinde de benzerlik taşıyıp taşımadığını yazmaları istenmiştir. Sınıf ortamında farklı ülkelerden gelen öğrenciler olduğundan aynı zamanda kendi atasözlerini diğer kişilerle paylaşmak hem öğretici hem de eğlendirici bir etken olmuştur.

Yöntem

Bu çalışmada içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. 2009-2010 Eğitim-Öğretim yılında Çukurova Üniversitesine¹ gelen ve eğitimlerine bu üniversitede devam eden 61 Erasmus (35 başlangıç düzey, 26 orta düzey) öğrencisine atasözlerinin yabancı dil öğreniminde etkili olup olmadığı konusundaki görüşlerini almak üzere

¹ Çukurova Üniversitesi Erasmus Yoğun Dil Kursu (EILC) veren Türkiye'deki 7 kurumdan birisidir. Erasmus öğrencileri kendi alanlarında eğitim alacakları Türk üniversitelerine gitmeden önce 1 aylık yoğun Türkçe kursuna kendi seçtikleri kurumlardan birisine katılmaktadırlar.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

İngilizce bir anket verilmiştir. Bu ankete ayrıca üç açık uçlu soru ile dil ve kültürü yakından ilgilendiren 10 adet Türk atasözü (Türkçe ve İngilizce karşılıkları) eklenmiştir (<http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>). Bu anketi cevaplandırmaları ve atasözlerini kendi dillerinde (Almanca, Çekçe, Danca, Fransızca, Hollandaca, İspanyolca, Lehçe, Litvanca, Macarca ve Slovakça) araştırma yaparak yazmaları ve sınıfta diğer arkadaşlarıyla paylaşmak üzere İngilizceye de çevirmeleri için kendilerine bir hafta süre tanınmıştır. Burada amaç araştırmacının diller arasında benzerlik ve farklılık olup olmadığını metin içeriği yöntemiyle görmesini sağlayarak Erasmus Türkçe öğretmenlerine karşılaştırmalı bir bilgi sunmaktır.

Bu araştırma betimsel bir çalışmadır ve öğrencilerin atasözlerini nasıl ifade ettiklerini ve diller arasında nasıl bir benzerlik ya da farklılık olduğunu ortaya çıkarmak için yapılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmada sadece öğrencilerin vermiş oldukları atasözlerinin açıklamaları dikkate alınmış ve ayrıca sadece sınıftaki diller üzerine bir çalışma yapılmıştır. Ankete cevap vermeyen (Dan, Fransız ve Flaman) öğrencilerle atasözlerinin kendi dillerinde nasıl ifade edildiği ile ilgili görüşme yapılmamıştır.

Bulgular

Aşağıda Çukurova Üniversitesine değişik Avrupa ülkesinden gelen öğrencilerin (Almanya, Macaristan, Hollanda, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Litvanya) Türkçe atasözleriyle bu atasözlerin kendi anadillerinde nasıl ifade ettikleri karşılaştırmalı olarak açıklanacaktır. Aşağıdaki açıklamalar ankete tam cevap veren öğrencilerin verilerinden toplanmıştır.

1. Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.

Almanca: Sag mir mit wem du umgehst, dann sage ich dir, wer du bist.

(Türkçesiyle aynı)

Çekçe :Bana ne okuduğunu söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.

Hollandaca: Karşılığı yok.

Lehçe : Powiedz mi kto jest Twoim przyjacielem, a powiem Ci kim jesteś. (Türkçesiyle aynı)

Litvanca: Pasakyk, kas tavo draugai ir aš pasakysiu, kas tu. (Türkçesiyle aynı)

Macarca: Mondd meg, ki a barátod megmondom ki vagy. (Türkçesiyle aynı)

Slovakça: Povedz mi kto je tvoj priateľ a ja Ti poviem kto si. (Türkçesiyle aynı)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim atasözü Almanca, Macarca, Lehçe, Litvanca ve Slovakçada Türkçe ile aynı özelliği gösterirken, Çekçede kültürel açıdan toplumun okuma alışkanlığını gösterecek bir şekilde ifade edilmiştir. Hollandacada bu atasözünün olmaması öğrencinin verdiği ankette "*Böyle bir atasözü Hollandacada yoktur.*" şeklindeki ifadesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum öğrencinin bu atasözünü bilmemesiyle ya da gerçekten olmaması durumuyla açıklanabilir.

2. *Bilmemek ayıp değil, sormamak ayıp.*

Almanca: Fragen ist keine Schande. (Sormak ayıp değildir)

Çekçe :Líná huba, holý neštěstí. (Tembel ağız acı bir durumdur/derttir.)

Hollandaca: Domme vragen bestaan niet. (Aptal sorular yoktur.)

Lehçe: Kto pyta, nie bładzi. (Birisi soru sorduğunda yanılığa düşmez.)

Litvanca: Nežinoti – ne gėda, gėda – neklausti. (Türkçesiyle aynı)

Macarca: Jobb kétszer kérdezni, mint egyszer hibázni. (Bir defa hata yapmaktansa iki defa sormak daha iyidir.)

Slovakça: Nie je hanba sa opýtat', ale hanba je sa neopýtat'. (Türkçesiyle aynı)

Bilmemek ayıp değil, sormamak ayıp atasözü Macarca, Lehçe ve Slovakça ile Türkçe eylem olan soru sormanın önemini vurgulayarak benzerlik gösterirken, Hollandacada vurgu soru sözcüğündedir. Her ne kadar atasözlerini farklı bir dilde öğrenmek zor olsa da anlamını kavrayabilmenin yolu farklı sözcüklerin ne anlamda kullanıldığını bilmektir. Çekçede kullanılan *tembel ağız* ifadesi kültürel girdiler hakkında bilgi almak için atasözlerini öğrenme ihtiyacının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

3. *Bir elin nesi var, iki elin sesi var.*

Almanca : Viele Hände machen bald ein Ende (Birçok el bir işi çabuk sonlandırır, bitirir)

Çekçe : Ve dvou se to lepe tahne. (İki kişi daha çok iş yapar.)

Hollandaca : Vele handen maken licht werk. (İki el işi daha çok hafifletir./İnsanlar işbirliği yaparsa daha çok iş üretirler.)

Lehçe : 1.Co dwie głowy, to nie jedna. (İki kafa tek baştan iyidir.)

: 2. Reka reke myje (Elin biri diğerini yıkar.)

Litvanca : Ranka ranką plauna. (El eli yıkıyor.)

Macarca : 1. Sok kéz hamar kész. (Birden çok el bir işte daha çabuk hazır olur.)

: 2.Több szem többet lát. (Birçok göz daha iyi görür.)

Slovakça : Ľudia vyprodukujú viacej práce, keď spolupracujú. (Türkçesiyle aynı)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 5/4 Fall 2010

Bir elin nesi var, iki elin sesi var atasözünde Türkçe ile sadece Slovakça aynı şekilde ifade edilirken, Macarca, Hollandaca, ve Litvancada el ve ellerin birbiriyle ilişkisi anlatılmıştır. Macarcada göz organı ve görmek eylemi vurgulanırken aynı atasözü Lehçede baş sözcüğü ile anlatılmış olsa da tüm dillerde işbirliği ve düşünce belirgin olarak ifade edilmiştir. Litvanca ve Lehçede ise aynı atasözleri farklı şekillerde ifade edilebileceği gibi Lehçede hem el sözcüğü hem de kafa sözcüğü ile iki ayrı şekilde ifade edildiği görülmektedir. İşbirliği açısından ele alındığında Hollanda ve Macar kültürünün benzerlikleri dikkat çekicidir. Anlambilimsel ve sözbilimsel açıdan bakıldığında ise Lehçe ve Litvancanın aynı yapıyı kullandığı görülmektedir. Basit düzeyde yapı içeren atasözleri öğrenilen dilin dilbilgisi ya da sözcük kullanımı hakkında öğrenciye bilgi verdiğinden ileri düzeyde öğrencilerin tümce kurmalarına ve bildirişimde başarılı olmalarına yardımcı olabilmektedir.

4. Acele işe şeytan karışır.

Almanca : Eile mit weile (Acil işi aceleye getirme!)

Çekçe :Práce kvapná, málo platná. Eğer bir iş çabuk yapılırsa, kalitesi düşüktür.

Hollandaca : Haastige spoed is zelden goed. (Acele etmek nadiren iyidir./Bir işi hızlı yapmak iyi yapıldığı anlamına gelmez.)

Lehçe: 1.Gdy się człowiek spieszy, to się diabeł cieszy. (Birisini acele içerisindeyken şeytan zevk alır.)

2. Co nagle, to po diable. (Acelen varken şeytan kafanı karıştırır.)

Litvanca: Iš skubaus darbo ir velnias juokiasi. (Acele işe şeytan güler.)

Macarca: Az ördög nem alszik. (Şeytan uyumaz.)

Acele işe şeytan karışır atasözü Almanca, Çekçe ve Hollandacada bir eylemi aceleye getirmenin sonuçları ifade edilirken Litvanca, Lehçede ve Macarcada Türkçedeki gibi şeytan sözcüğü kullanılmıştır. Şeytan sözcüğünün gülme ve zevk alma terimleriyle ifade edilmesi açısından Lehçe ve Litvanca benzerlik göstermektedir. Macarcada ise şeytan uyumaz ifadesiyle farklı bir kültürel boyuttan bahsedilebilir.

5. Damlaya damlaya göl olur.

Almanca : 1.Viele Pfennige machen einen Taler (Birçok kuruş, lira yapar.)

2. Zu einem Strom gehören viele Bäche (Bir nehir, birçok dereden oluşur.)

3. Aus Ringen werden Ketten (Zincir halkalardan oluşur.)

Çekçe : Kdo šetří, má za tři. (Herkim biriktirirse, üç kişinin sahip olduğuna sahip olur.)

Hollandaca : Karşılığı yok.

Lehçe : Karşılığı yok.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Litvanca	: Dėk grūda prie grūdo – pripilsis aruoda. (Tahılı yan yana koy – ambarı oluşturacaksın.)
Macarca	: 1. Sok csepp követ vāj. (Birçok damla taşı oyar.) 2. Sok kicsi sokra megy. (Birçok zerre çoğu oluşturur.)
Slovakça	: Jedna kvapka vytvorí jazero. (Sahip olduğumuz az şey bir süre sonra artacaktır.)

Damlaya damlaya göl olur atasözü Hollandaca ve Lehçede bulunmazken, anlamsal açıdan aynı olsa bile Çekçe, Macarca ve Litvancada farklı şekilde ifade edilmektedir. Macarcada da bu atasözü için değişik alternatif vardır. Anlamsal açıdan birisi aynı olmakla beraber birinci kullanımda Türkçeye farklı gelebilecek farklı yapı kullanılmaktadır. Bu da anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözlerin kültürden kültüre değişiklik gösterse de ayrı bir zenginlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Litvancada gıda olan tahılın kullanılması da oldukça ilginçtir.

6. İşleyen demir pas tutmaz.

Almanca	: Wer rastet, der rostet (Çalışmayan, paslanır).
Çekçe	: 1. Cvičení dělá mistra. (Pratik mükemmeli yapar.) 2. Opakování, matka moudrosti. (Tekrar aklın annesidir.)
Hollandaca	: Karşılığı yok.
Lehçe	: Karşılığı yok.
Litvanca	: Rankos vartojamos nerūdyja. (İşleyen eller pas tutmaz.)
Macarca	: Gyakorlat teszi a mestert. (Pratik ustalaştırır.)
Slovakça	: Železo, ktoré sa nepoužíva, nechytí hrdzu. (Birşey yaptığımızda onu unutmayız.)

İşleyen demir pas tutmaz atasözü Çekçe ve Macarcada yapı ve anlam olarak aynı şekilde kullanılmaktadır. Çekçede ayrıca ikinci bir seçenekle daha bu atasözü söylenmektedir ve bu atasözünde de tekrar ve ana olgusu ilişkilendirilmektedir. Litvancada ise eller vurgulanmakta ve ellerin çalışması durumunda pas tutmayacağı ifade edilmektedir. Türkçede de eller yerine demir ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Almanca ve Türkçede ise pas sözcüğünün kullanılması kültürlerarası benzerliklerde öğrencilerin birbirini daha iyi anlamasını ve hedef dili dilbilimsel yapı olarak çözümlemelerini kolaşlaştıracaktır. Ancak, Slovakçada bu atasözünün bilişsel düzeyde kullanıldığı dikkat çekicidir. Bu değişiklik Slovak öğrencinin yorum yapmasından da kaynaklanabilir. Çünkü, tümceler öğrencilerin ifade ettiği doğrultuda ele alınmakta ve olduğu gibi aktarılmaktadır. Sonuç olarak, sadece sınıfta öğrenilen dil sınıf ortamında değil gerçek

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

yaşamda da kullanıldığından Wray ve Perkins'in (2000) ifade ettiği gibi öğrencilerin iletişim kurmasında kolaylık sağlayacak böylece kısa şekilde ifade edilen kalıplaşmış sözceler yoluyla dil birimlerinin doğru ve etkili kullanılması sağlanacaktır.

7. *Son gülen iyi güler.*

Almanca	: Wer zuletzt lacht, lacht am besten (Türkçesiyle aynı.)
Çekçe	: (Türkçesiyle aynı.)
Hollondaca	: Wie het laatst lacht, lacht het best. (Türkçesiyle aynı)
Lehçe	: Ten się śmieje, kto się śmieje ostatni. (Son gülen candan güler.)
Litvanca	: Juokiasi tas, kas juokiasi paskutinis. (Türkçesiyle aynı.)
Macarca	: Az nevet igazán / legjobban, aki utoljára nevet. (Türkçesiyle aynı.)
Slovakça	: Kto sa smeje naposledy, ten sa smeje najlepšie. (Türkçesiyle aynı.)

Son gülen iyi güler atasözünün Lehçede ise gülme eylemini iyi değil ama içten ya da candan olarak samimiyeti ifade etmesi dışında diğer dillerde aynı kullanılması ve oluşturduğu kültürlerarası benzerlik öğrencilerin dili daha kolay öğrenmesini ve günlük yaşamda uygulama yapmasını kolaylaştıracaktır.

8. *Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar.*

Almanca	: Das freie Schaf frisst der Wolf (Tek başına dolaşan koyunu kurt yer.)
Çekçe	: Karşılığı yok.
Hollandaca	: Karşılığı yok.
Lehçe	: Karşılığı yok.
Litvanca	: Karşılığı yok.
Macarca	: Kecsére bízza a káposztát. (Lahanayı keçiye emanet eder.)
Slovakça	: Ovca, ktorá sa stratí je zjedená vlkom. (Bir işi yapmaya istekli olmadığımızda, daha sonra onu yapmak için vakit bulamayız.)

Sürüden ayrılan koyunu kurt kapar atasözü Türkçe ve Almanca kullanımının aynı olduğunu gösterirken, Macarca ve Slovakça dışındaki diğer dillerde kullanılmadığı görülmektedir. Bu örneklerde geleneğin bir parçası olan atasözlerinin toplumun geçmişi hakkında da bilgi verdiği düşünülürse bu tür kavramların kültürde olmadığını belirtmek yerine ancak öğrencilerin bu konuyla ilgili atasözlerinden haberdar olmadıkları olasılığının da gözardı edilmemesi gerekir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

9. Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.

Almanca	: 1. Lob wirkt mehr als Tadel (Övgü, azardan daha etkilidir.) 2. Ein sanftes Wort zieht mehr als vier Pferde (Yumuşak bir söz dört attan daha fazla çeker.)
Çekçe	: Slušné slovo odemyká mnohé dveře. (Güzel bir söz tüm kapıları açar.)
Hollandaca	: Karşılığı yok.
Lehçe	: Karşılığı yok.
Litvanca	: Liežuvis geležinius vartus išlaužtų. (Dil demir kapıyı açabilir.)
Macarca	: A szép szó az ellenséget is kibékíti. (Güzel sözler düşmanı sakinleştirir.)
Slovakça	: Dobré slovo odplaší hada z jeho miesta. (Türkçesiyle aynı)

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır atasözü için Hollandaca ve Lehçede bir karşılık bulunamazken, Türkçe ve Slovakça kullanımının aynı olduğunu görülmektedir. Anlambilimsel olarak Çekçe ve Litvanca dil ve kapı sözcüklerini vurgularken, Almancada özür ve azarın kullanılması dilin en etkili şekilde nasıl kullanıldığını açıkça göstermektedir. Ayrıca Almancada yumuşak söz ile sayı olarak dört atın kullanılması ise dilin etkili kullanılması gerektiğini kültürel olarak açıkça vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Macarcadaki atasözü ise düşmanın dahi dilin etkili kullanılmasıyla etkisiz hale gelebileceğini ifade ettiği görülmektedir.

10. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

Almanca	: Lügen haben kurze Beine (Yalanların bacakları kısadır.)
Çekçe	: Lež má krátké nohy. (Yalanın bacağı kısadır.)
Hollondaca	: 1. De waarheid duurt het langst. (En süreklilik gösteren gerçektir.) 2. (Bir yalan eninde sonunda açığa çıkar.)
Lehçe	: Kłamstwo ma krótkie nogi. (Yalanın bacakları kısadır. / Yalan yalancıdan daha hızlı koşamaz.)
Macarca	: A hazug embert hamarabb utolérík, mint a sánta kutyát. (Yalancı, sakat köpekten daha çabuk yakalanır.)
Litvanca	: Melo kojós tumpos. (Yalanın küçücük ayakları var.)
Slovakça	: 1. Klamárovo svetlo svieti len do polnoci (Yalanın bacakları kısadır.) 2. Lož bude odkrytá (Yalan söylediğimizde, yalanın kendisi insanlara bir süre sonra gerçeği anlatacaktır)

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar atasözünün Hollandaca ve Macarca dışında diğer dillerde *Yalanın bacakları/ayakları* ifadeleriyle kullanılması son derece ilginçtir. Macarcada ise yalancının durumunun sakat köpeklerle karşılaştırılması

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

ile Slovakadaki yalanın ortaya çıkması aynı anlamsal geyle ifade edilmektedir. Ancak anlambilimsel açıdan incelendiğinde bütün dillerde var olan bu atasözünün zaman kavramıyla ifade edilmesi son derece kaydadeğer bir durumdur.

Görüldüğü gibi bu çalışmada yer alan atasözlerinin kültürleri keşfetme yolu olarak Türkçe derslerinde kullanılması bir taraftan hedef ve değişik kültürleri inceleme yolu sağlarken diğer taraftan da öğrencilerin kendi dillerindeki atasözleri ya da söz varlıklarında sıklıkla bulunan değerleri keşfetmeleri konusunda hem kendilerine hem de çok kültürlü öğrenme ortamlarındaki diğer öğrencilere bir yol göstererek birbirlerinin kültürünü anlamalarına yardımcı olacaktır. Başka bir anlatımla, dilde sadece yol gösterici olarak kalmayıp dillerin yapısal özelliklerini de kavramayı ve aynı zamanda alt bilinç olarak her bir açıklamanın Türkçesini anlamaları açısından da bir dev yapma niteliği taşımaktadır.

Sonuç

Hem dil hem de kültürün anlaşılmasını sağlayan bir durum oluşturduğundan, atasözlerini öğrenmek dili edinme sürecinde anahtar bir unsurdur. Dougall (2004) her ne kadar atasözlerinin anlamlarının anlaşılmasının, kişileri diğer kültürlerin anlaşılması konusunda sınırlandırdığını ve bunun sonucunda bir grubun kendini kültürel ve dilbilimsel açıdan diğerinden daha üstün olduğu düşüncesine yneltiğini ifade etse de bireysel ve toplumsal olarak diğerlerinin fikir ve davranışlarının anlaşılmasının iletişime bir zenginlik katacağı da bir gerçektir.

Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten öğretmenler de günlük yaşamda yaygın olarak kullanılan atasözleriyle ilgili bilgileri öğrencilerine aktardıklarında, öğrenciler de bu sözlerin kendi anadillerindekilerle göstermiş oldukları benzerlik ya da farklılıklarla birlikte dilin tarihi ve kültürel geçmişi üzerine yoğunlaşabilecektir. Kültürü ğretme fikri yabancı dil öğreticileri için yeni bir yol ya da yöntem olmasa da, bir taraftan atasözleri gelenekler, yaşamlar, yiyecekler ve geleneksel kıyafetler ile ilgili bilgi verirken diğer taraftan da sınırlara sıklışmadan dilbilimsel ve sosyal görüş konusunda zenginleştirici bir rol üstlenmektedir. Atasözlerini bilerek kullanmak, nerede ve nasıl kullanılacağını öğrencilere aktarmak, kime ve nasıl ifade edilebileceğini fark etmelerini sağlamak, hangi durumlarda ne kullanacağını sezebilmelerine yardımcı olmak dilin kullanımlarında ve değerlik biçimlerdeki değer ve inançların anlaşılması ve uygulanabilmesi anlamına gelir. Dolayısıyla, ğrenciler de çok uluslu ortamlarda dillerin ortak zenginlikleri olan atasözlerini ğrenirlerken hem dilin yapısal özelliklerini hem de çeşitli kültürel kazanımlarını

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

elde edeceklerdir. Bu yüzden, bu sözler Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği ders kitaplarında temalara göre belirli bölümlerde sınırlı tutulmak ya da bölümler arasında dengesiz yer verilmek yerine dil öğrenmenin canlı parçaları olarak bütünüyle müfredatta yer almalıdır (Tüm, 2010).

Sonuç olarak, öğrenciler arasında bireysel farklılıklar olsa da kültürel ortak paydalar öğrencileri birbirine yaklaştıracağından, ders kitaplarında dengeli oranlarda atasözleri ve deyimlerin kullanımına yer verilmesi, öğrenme ortamında bulunan bireylerin diğer dillerin zenginliklerinden haberdar olması, benzer ve farklı kültürel öğeleri tanımlayabilmesi ve en önemlisi hedef dili kullanım yoğunluğu sağlaması açısından gereklidir.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, **Sözcük Türleri**, TDK Yayınları, Ankara 1983.
- AKSAN, Doğan, **Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim**, TDK Yayınları, Ankara 1995.
- ALTUN, Mustafa, (2004). "Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme: A Syntactic Study On Turkish proverbs" Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl 6, Sayı 21, 2004, s.79-91.
- CONKLIN, Kathy ve SHMITT Norbert, **Aspects of a Theory of Syntax**. MIT Pres, Cambridge, MA 2008.
- DOUGALL, Dixon.M. (2004). Why Learn Proverbs? http://en.lingo24.com/articles/Why_Learn_Proverbs--_7.html (ET: 12.09.2009)
- ELKILIÇ, Gencer, "Turkish Students' Understanding of Transparent and Opaque Idioms in English in Reading as Well as in Speaking." Journal of Language and Linguistic Studies.Vol.4, No.2, 2008 s. 27-38
- GÖKDAYI, Hürriyet, **Türkçede Kalıp Sözler**. Bilig, Sayı 44: 2008 s. 89-110.
- JOHNSON-LAIRD, Philip. N, "Foreword", In Cristiana C. & Patrizia T.(Eds.), **Idioms: Processing, Structure, and Interpretation** Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1993 s. Vii-X, VI-IX, www.questia.com (ET 11.10.2009)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

-
- MARTI, Leyla, “Türkçe ğrenenler Açısından Kalıp Szler ve İşlevleri”, (Ed DeryaYaylı ve Yasemin Bayburt, **Yabancılara Türkçe ğretimi: Politika, Yntem ve Beceriler** Anı Yayıncılık, Ankara 2009 s. 105-114.
- MCDEVITT, Ellen, **What Does That Mean? An Introduction To American Idioms**. Department of Education, Washington, DC. 1993.
- SECORD, Wayne A. ve WIIG, Elisabeth H., Interpreting Figurative Language Expressions. *Folia. Phoniatr*, 45, 1993, s.1-9.
- Webstre’s New World Dictionary of the Amerian Language 1972. (Ed.Guralnik, D.B.) Newyork and Cleveland: The world Publishing Company, 1993.
- TOWNSEND, Hall Brenda, **Proverbs in ELT** http://www.esl-school.com/archives/2006/05/proverbs_in_elt.php (ET 22.07.2009)
- TUĞLACI, Pars, **Dictionary of Idioms in English and Turkish**. Inkılap Publications, İstanbul 1987.
- TM, Gülden, “Kültürel ğelerin Türkçenin Yabancı Dil Olarak ğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Yeri” III. Uluslar arası Türkçenin Eğitimi-ğretimi Kurultayı, DokuzEylül Üniversitesi, 01-03 Temmuz 2010, İzmir.
- WRAY, Alison, & PERKINS, Michael R., **The Functions of Formulaic Language: An Integrated Model**. Language & Communication, 20, 2000, s.1-28
- YAYLI, Derya ve BAYBURT Yasemin, **Yabancılara Türkçe ğretimi: Politika, Yöntem ve Beceriler**. Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.